

Przedsiębiorczość turystyczna na obszarach wiejskich w świetle badań jakościowych

Robert Kosiński

Politechnika Białostocka, Wydział Inżynierii Zarządzania

e-mail: robert.kosinski@sd.pb.edu.pl

Elżbieta Szymańska

Politechnika Białostocka, Wydział Inżynierii Zarządzania

e-mail: e.szymanska@pb.edu.pl

DOI: 10.24427/az-2024-0006

Streszczenie

Spadek dochodów gospodarstw rolnych, spowodował poszukiwanie alternatywnych źródeł utrzymania na obszarach wiejskich. Przedsiębiorczość stała się ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego wsi, stanowiącą szansą dla poprawy warunków życia w warstwie nie tylko ekonomicznej ale również społecznej. W rozwoju przedsiębiorczości istotne znaczenie ma turystyka na obszarach wiejskich np.: agroturystyka, agroekoturystyka, etnoturystyka, turystyka zdrowotna, sylwanoturystyka. W artykule przedstawiony został przegląd literatury dotyczący definiowania obszarów wiejskich, turystyki wiejskiej i form przedsiębiorczości turystycznej. W zaprezentowanych badaniach zastosowano dwie metody badawcze o charakterze jakościowym: metodę analizy porównawczej i studium przypadku. Przeprowadzona analiza porównawcza opierała się na autorskim rankingu cech poszczególnych form przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich. Studium przypadku dotyczyło przedsiębiorczości turystycznej i współpracy podejmowanej przez mieszkańców wsi Okopy w gminie Suchowola w ramach Klastra Okopskiego.

Słowa kluczowe

przedsiębiorczość turystyczna, agroturystyka, agroekoturystyka, etnoturystyka, sylwanoturystyka

Wstęp

Przedsiębiorczość jest pojęciem niejednoznacznym, zarówno w języku potocznym, jak i naukowym, cechując się wyjątkową multidyscyplinarnością i interdyscyplinarnością [Wach, 2015, s. 25; Moczydłowska i in., 2020]. Możemy ją opisać jako siłę społecznoekonomiczną o wymiarze ekonomicznym, osobowym jak i społecznym oraz kulturowym [Jaremczuk, 2003, s. 12]. Jednakże literatura ekonomiczna często pomija przedsiębiorczość jako zmienną w modelach, nie uwzględniając jej również we wzroście gospodarczym lub rozwoju społeczno-gospodarczym. Tematyka związana z przedsiębiorczością jest chętnie podejmowana za to w publikacjach z obszaru zarządzania. Głównego powodu takiego stanu można upatrywać w kwantyfikacji, co często sprowadza w modelach ekonomicznych problematykę przedsiębiorczości jedynie do samozatrudnienia i sektora MŚP [Wach, 2015, s. 25]. Współcześnie, pojęcie przedsiębiorczości rozumiane jest jako rodzaj działalności człowieka, wyrażająca się w jego twórczym działaniu, umożliwiającym osiągnięcie racjonalności gospodarowania i efektywności ekonomicznej [Makiela, 2008, s. 32].

Schumpeter [1934] wskazywał na przedsiębiorcę innowatora, określając go jako człowieka gospodarującego [Roman, 2022, s. 280], jako bohatera rozwoju (ang. hero of development), a jego innowacyjność i kreatywność miała determinować rozwój gospodarczy [Schumpeter, 1934, s. 65]. Obecnie wiedza i innowacyjność są promowane jako czynniki rozwoju i stanowią najważniejsze instrumenty podnoszenia konkurencyjności przedsiębiorstw. Rozwój gospodarczy w dobie zdominowanej przez globalizującą się gospodarkę opartą na wiedzy, nie dokonuje się wyłącznie poprzez zwiększanie akumulacji kapitału czy pracy, ale poprzez ich angażowanie w sposób zwiększający innowacyjność [Szymańska, 2023, s. 11].

Spadek dochodów gospodarstw rolnych i co się z tym wiąże obniżanie poziomu życia mieszkańców wsi, spowodowało poszukiwanie alternatywnych źródeł utrzymania [Krzyżanowska, 2010, s. 5]. Przedsiębiorczość stała się ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego wsi. Jest szansą dla poprawy warunków życia w warstwie nie tylko ekonomicznej ale również społecznej. Coraz szersze zjawisko dywersyfikacji gospodarstw rolnych pozytywnie wpływa na rozwój wielofunkcyjny wsi i aktywności jej mieszkańców. W rozwoju przedsiębiorczości istotne znaczenie mają rodzinne firmy, takie jak: sklepy, usługi, rękodzieło oraz szeroko rozumiana turystyka wiejska np.: agroturystyka, agroekoturystyka, etnoturystyka, turystyka zdrowotna i uzdrowiskowa [Kiniorska i Wrońska-Kiczor, 2016, s. 36]. Wzrost zainteresowania zdrowym trybem życia, połączonym z aktywnością ruchową i wysiłkiem intelektualnym wpłynął bezpośrednio na zmianę dotychczasowego modelu spędzania czasu wolnego. Nastąpiło przejście od tzw. modelu 3S (sun, sea, sand – słońce,

morze, piasek) w kierunku modelu 3E (entertainment, excitement, education – rozrywka, emocje, kształcenie/doskonalenie) [Roman, 2018, s. 17]. Jak stwierdził MacCannell: „Turysta będzie oczekiwać od produktu turystycznego zapewnienia mu aktywnego wypoczynku na łonie ujarzmionej, ale i wciąż niezwyklej natury, spędzenie spokojnego pobytu z ludźmi podobnymi do siebie, zapewnienia szybkiego przemieszczania się z miejsca na miejsce przy jednoczesnym zapewnieniu coraz to nowszych atrakcji” [MacCannell, 2005, s. 7].

Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich ma przede wszystkim charakter lokalny [Elena i in., 2015, 471; Harpa, 2017, s. 968] i wpływa pozytywnie na produktywność, możliwości zatrudnienia i kreatywność, co prowadzi do rozwoju regionalnego [Galvão i in., 2018]. Dlatego też postrzegana jest jako niezbędny czynnik wzrostu gospodarczego [Ribeiro-Soriano, 2017, s. 1]. Przedsiębiorczość jest czymś więcej niż kreatywność, oznacza skłonność i zdolność osoby do wcielania kreatywnych pomysłów w czyn. Istotne jest również wprowadzanie różnych form innowacji w przedsiębiorstwach [Szymańska, 2021, s.49], co pozwala na podniesienie konkurencyjności na rynku turystycznym.

Wieś ma duży potencjał nie tylko w zakresie produkcji rolnej, ale także rozwoju turystyki, przedsiębiorczości i aktywności zawodowej ludności [Mura i Kljucnikov, 2018, s. 287]. Turystyka jest jednym z kluczowych sektorów, który może przyczynić się do poprawy i utrzymania jakości życia na obszarach wiejskich [Utami i in., 2023, s. 2]. Wzrost gospodarczy na tych obszarach wymaga połączenia rozwoju kapitału ludzkiego, rozwoju infrastruktury i kapitału społecznego z rozwojem sektora rolnego [Harpa, 2017, s. 968].

Poprawa mobilności i dostępności na obszarach wiejskich jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na ich rozwój [Szymańska i Kołoszko-Chomentowska, 2022, s. 3]. Z punktu widzenia turysty coraz większe znaczenie zyskuje rozwinięty transport publiczny i infrastruktura drogowa. Brak lub ograniczony dostęp do środków transportu stanowi czynnik ograniczający dostęp do atrakcji turystycznych [Szymańska, 2022, s. 1-2].

1. Przegląd literatury

1.1. Definiowanie obszarów wiejskich

Ze względu na szeroki aspekt omawianego pojęcia, możemy odnaleźć wiele definicji obszaru wiejskiego. Determinowane są one przez czynniki ekonomiczne, społeczne, demograficzne czy kulturalne [Krzysztofik, 2017, s. 299]. Do jej wyznaczenia brane są kryteria administracyjne (podział na miasto i wieś), kryteria demograficzne uwzględniające gęstość zaludnienia mieszkańców na danym terenie, kryteria

ekonomiczne mające na uwadze rodzaje aktywności zawodowe i źródła dochodów, kryteria architektoniczne uwzględniające zagospodarowanie przestrzenne terenu, kryteria geograficzne wskazujące funkcje rolnictwa dla określonego obszaru, czy kryteria mieszane mające na względzie dodatkowe elementy [Zaremba, 2008, s. 36-37].

Spychalski opisuje obszar wiejski następującymi cechami „(...) lokalizacją poza terenami miejskimi zabudowanymi lub przemysłowymi; zasobami rzeczowymi i ludzkimi w obrębie gospodarstwa domowego lub rolniczego, jednoczesnym zaangażowaniem, w aktywność produkcyjną i konsumpcyjną; silnym związkiem ze środowiskiem przyrodniczym(...)” [Spychalski, 2006, s. 28]. Martinez powołując się na Lienau opisuje obszary wiejskie jako: „niezurbanizowane terytorium powierzchni Ziemi lub część jednostki samorządu terytorialnego, która nie jest sklasyfikowana jako obszar miejski lub będąca efektem ekspansji miasta” [Lienau, 1995, s. 15; Martinez, 2010, s. 49]. Obszary wiejskie pełnią więcej funkcji niż tylko produkcja towarowa; są to miejsca rekreacji, turystyki, wypoczynku, produkcji specjalistycznej żywności, konsumpcji i handlu elektronicznego [Saxena i Ilbery, 2010].

Pod względem instytucjonalnym Główny Urząd Statystyczny definiuje obszary wiejskie przy użyciu identyfikatorów Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT). Zgodnie z tym podejściem, są to tereny pozostające poza granicami administracyjnymi miast, na które składają się gminy wiejskie i części wiejskie gmin miejsko-wiejskich. Według danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii w 2020 r. obszary wiejskie zajmowały 92,9% powierzchni Polski (29,0 mln ha) [Obszary..., 2022, s. 27].

1.2. Definiowanie turystyki wiejskiej

Turystyka wiejska, podobnie jak każda inna forma aktywnego wypoczynku poza miejscem stałego zamieszkania i w czasie wolnym od pracy oparta jest na obcowaniu z przyrodą, poznawaniu wartości kulturowych oraz usprawnianiu organizmu ludzkiego. Oznacza to, że można ją realizować w aspekcie przyrodniczym, kulturowym i zdrowotnym [Roman i Roman, 2016, s. 5]. Definicje turystyki wiejskiej były formułowane głównie przez geografów i ekonomistów. W obu przypadkach kluczowym do zrozumienia specyfiki tej formy turystyki okazywał się termin „wiejskość”. Geografowie zajmowali się stroną podażową, a ekonomiści częściej stroną popytową [Majewski, 2010, s. 287].

Lane i Kastenholz [2015] wskazują, że turystyka wiejska istnieje od końca XIX wieku na kontynentach europejskim i amerykańskim, ale dopiero w latach 70. i 80. XX w. pojawił się „nowy rodzaj turystyki wiejskiej, który jest napędzany przez

rynki, mieszkańców wsi i przyjezdnych, wspierany przez rząd, bez względu na status tych obszarów jako malownicze czy chronione”.

Szwichtenberg [1998, s. 33] jako jeden z pierwszych w 1998 zaproponował schemat podziału turystyki według kryterium przestrzeni i skutków oddziaływania na środowisko. Wyróżnił on środowisko miejskie i pozamiejskie. Z tego drugiego wywiódł turystykę na terenach wiejskich (turystyka związana z wsią rolniczą i wsią letniskową), turystykę na „specjalnych terenach wypoczynkowych” (wypoczynek w obiektach i ośrodkach wypoczynkowych) i ekoturystykę w „przyrodzie” (na terenach zagospodarowanych infrastrukturą turystyczną: pola biwakowe, kempingi, schroniska i ekoturystyka na terenach dzikich – „survival”).

Według Gaworeckiego [2010, s. 75] wśród pożądanых cech turystyki wiejskiej należy wymienić m. in.: organizowanie wypoczynku na obszarach wiejskich i ośrodkach, małą skalę przedsiębiorstw w głównej mierze rodzinnych, otwartą przestrzeń, kontakt z przyrodą, dziedzictwo oparte na tradycyjnych społecznościach i zwyczajach pracy, różnorodność odzwierciedlającą złożone wzorce środowiska, gospodarski, historyczny i miejsca. Nagaraju i Chandrashekara [2014, s. 58-59] definiują turystykę wiejską jako formę turystyki, która prezentuje wiejskie życie, sztukę, kulturę i dziedzictwo na obszarach wiejskich, przynosząc w ten sposób korzyść społeczności lokalnej ekonomicznie i społecznie, a także umożliwienie interakcji pomiędzy turystami i miejscową ludnością.

Interesujące rozróżnienie pojęć turystyki wiejskiej i turystyki na obszarach wiejskich zaprezentował Jalinik [2016, s. 67], według którego z turystyką wiejską mamy do czynienia, gdy: „wypoczynek będzie odbywał się w gospodarstwie agroturystycznym, pensjonacie, kwaterze prywatnej, kempingu, polu biwakowym lub schronisku”, a o turystyce na obszarach wiejskich „mówi się, gdy pobyt ogranicza się do kilkugodzinnego lub kilkunastogodzinnego przebywania na obszarach wiejskich w celu: zwiedzania miejsc historycznych, atrakcyjnego spędzenia czasu na obszarach wiejskich (turystyka krajoznawcza), odwiedzenia obiektów sakralnych (turystyka religijno-pielgrzymkowa), spacerów, jazdy rowerem, wędkowania, hipiki, *nordic walking*, myślistwa (turystyka zdrowotna, kwalifikowana, motywacyjna, alternatywna i inne rodzaje i formy”. Natomiast Sikora [2012, s. 37-49] dokonał podziału turystyki wiejskiej na: turystykę na obszarach wiejskich, turystykę na obszarach leśnych (sylwanoturystykę) i agroturystykę. Jedną z pierwszych definicji agroturystyki zaproponował Drzewiecki, który określił ją jako „formę wypoczynku na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, opartą na bazie noclegowej, najczęściej także żywieniowej. Stanowi ona formę aktywności rekreacyjnej związanej z gospodarstwem rolnym i jego otoczeniem – przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym.”

[Drzewiecki, 1997, s. 27]. Z kolei Meyer twierdzi, że agroturystyka „jest formą turystyki wiejskiej umożliwiającą turystom oraz odwiedzającym jednodniowym bezpośredni kontakt z funkcjonującym gospodarstwem rolnym, ogrodniczym lub rybactwem oraz uczestnictwo w życiu rodziny zawodowo i życiowo związanej z wyżej wymienioną działalnością” [Meyer, 2004, s. 71]. Inną definicję agroturystyki proponuje Czerwiński, opisując ją jako: „(...) swoisty pomost łączący miasto ze wsią, umożliwiający bliższe kontakty ze społecznością wiejską, pomagający poznawać (gościom) i kultywować (gospodarzom) ludowe tradycje i wiejski styl życia, a dla gospodarstw jest dodatkowym źródłem dochodu z wynajmu kwater, żywienia turystów oraz sprzedaży produktów rolnych (...)” [Czerwiński, 2015, s. 71]. Na ciekawy aspekt agroturystyki zwracają uwagę Roman i Roman [2015, s. 12] dodając do powyższych definicji aspekt aktywnego wypoczynku w ciszy, spokoju i bezpieczeństwa turystów oraz przyjazny stosunek mieszkańców wsi do przyjezdnych.

1.3. Formy przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich

Za jeden z pierwszych przejawów przedsiębiorczości na obszarach wiejskich należy uznać powstające gospodarstwa agroturystyczne. Ich rozwój możliwy był przy zachowaniu walorów przyrodniczych oraz krajobrazowych, które stanowią ważny cel wyjazdu na tereny wiejskie [Roszkowska-Mądra i Roman, 2015, s. 263]. W gospodarstwie tego typu istnieje możliwość m.in.: spędzenia czasu wolnego w odmiennym niż dotychczas środowisku, obserwacji produkcji roślinnej i zwierzęcej, uczestnictwo w pracach rolnych, korzystanie z noclegów wraz z wyżywieniem [Roman, 2017, s. 40]. Specyficzną formą gospodarstw agroturystycznych, w których kładzie się duży nacisk na ochronę środowiska naturalnego, są gospodarstwa agroekoturystyczne. Pozwalają one na połączenie aktywnego wypoczynku w zgodzie z ekologią, w czynnym gospodarstwie rolnym z poszanowaniem bogactwa krajobrazu i różnorodności przyrody oraz tradycji w bezpiecznej atmosferze społeczności lokalnej [Roman i in., 2018, s. 55]. Realizowana w nich produkcja zdrowej żywności jest również realną szansą na rozwój małych gospodarstw rolnych [Roman i in., 2018, s. 186].

Kolejnym przykładem przedsiębiorczości w turystyce wiejskiej, wykazującym pewne cechy wspomnianej agroturystyki, są gospodarstwa etnograficzne. Wiążą się one nierozdzielnie z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego, stanowiącego podstawę, wartość, potencjał odziedziczony po przodkach, który może determinować rozwój [Woźniczko i Jędrusiak, 2012, s. 140]. Etnoturysta, który przebywa w takim gospodarstwie poza zaspokajaniem podstawowych potrzeb, doświadcza i uczy się kultury danej społeczności. Oprócz poznania oryginalnego sposobu wyżywienia i noclegu, uczestnik może brać współudział w uszyciu np.: własnego

stroju, charakterystycznego dla danej grupy etnicznej czy też przyswojeniu odrębnego języka. Gospodarstwa etnograficzne pozwalają poznać nagromadzone dziedzictwo duchowe i materialne, obyczaje, tradycje religijne, myśl intelektualną, a także uczestniczyć w przeglądach teatralnych, poezji i piosenki, spotkaniach „żywego słowa” [Roman i in., 2018, s. 56-57].

O kreatywności i przedsiębiorczości w agroturystyce, agroekoturystyce, etnoturystyce decydują pomysły na biznes, odpowiedni ludzie oraz środki finansowe, wymagane do wdrożenia pomysłów w życie. Konieczne jest też zorganizowanie takiego środowiska, które będzie stymulować działalność innowacyjną na bazie kreatywności i przedsiębiorczości pracowniczej [Cieślak, 2006, s. 42].

Opisując przedsiębiorczość na obszarach wiejskich należy wspomnieć o szerokim wykorzystaniu produktów turystyki zdrowotnej w postaci terapii zajęciowej, rozumianej jako dział rehabilitacji stosujący metody naturalne i ludowe wywodzące się z kultury, w tym tradycji danej społeczności, poza leczeniem farmakologicznym i działaniem operacyjnym [Kosiński, 2022, s. 548]. Terapia zajęciowa to dyscyplina ochrony zdrowia, rehabilitacji, w ramach której podopieczny pod nadzorem terapeuty zajęciowego wykonuje określone czynności i działania podczas organizowanych zajęć fizycznych i umysłowych w celu usprawnienia fizycznego, psychicznego i społecznego, w tym preorientacji zawodowej [Roman i Roman, 2016, s. 42]. W związku z przyjętym przedmiotowym kryterium klasyfikacji, można wyróżnić cztery rodzaje ogólnych metod terapii zajęciowej: ergoterapię, socjoterapię, kulturoterapię (w tym arteterapię) i przyrodoterapię (naturoterapię) [Roman i Roman, 2016, s. 49]. Rozwój wymienionych działalności wpływa na wykorzystanie nadmiaru siły roboczej, niwelowanie bezrobocia i poprawę sytuacji materialnej rolników i mieszkańców wsi [Kiniorska i Wrońska- Kiczor, 2016, s. 36]. Do jednej z form turystyki wiejskiej można również zaliczyć enotourism, polegający na podróżowaniu do winnic i degustacji wina [Jesiór i Szymańska, 2014].

Popularnym sposobem na rozwój przedsiębiorczości wiejskiej kobiet w ostatnich latach stało się zakładanie Kół Gospodyń Wiejskich. Ich działania koncentrują się m.in. na: ochronie zdrowia i zabezpieczeniu socjalnym rodzin wiejskich, zwiększaniu uczestnictwa mieszkańców wsi w kulturze, kultywowaniu tradycji kulinarnych, wytwarzaniu, ochronie i promocji żywności wysokiej jakości [Lokalne..., 2020, s. 4]. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że Koła Gospodyń Wiejskich są jedną z bardziej popularnych form samoorganizacji kobiet na terenach wiejskich, a zakres ich działań nie stanowi zamkniętej przestrzeni i podlega ciągłemu rozwojowi [Lisowska i Łojko, 2022, s. 93].

Natomiast nieco odmienną formą turystyki, która znajduje się dopiero w okresie początkowym wykorzystania w przedsiębiorczości jest sylwanoturystyka, czyli turystyka związania z lasami. Według Sawickiego: „sylwanoturystyka oznacza przyjmowanie turystów na noclegi przez osoby fizyczne i podmioty prawne dysponujące zagospodarowaniem turystycznym (mającym do niego dostęp prawny) na terenie lasów lub w ich pobliżu oraz w przewadze wykorzystujące turystyczne walory kulturowe i przyrodnicze terenów leśnych w zgodzie z obowiązującym krajowym prawem i zasadami rozwoju zrównoważonego” [Sawicki, 2016, s. 83].

Jednym z głównych wyzwań wpływających na możliwości rozwojowe obszarów peryferyjnych, w szczególności rozwój turystyki, jest zapewnienie zadowalających rozwiązań w zakresie mobilności i dostępności transportowej. Z tego względu istnieje duże zapotrzebowanie na innowacyjne i zrównoważone rozwiązania transportowe, które podniosą konkurencyjność tych regionów [Szymańska i inni, 2021, s. 1].

2. Metodyka badań

W badaniach zastosowano dwie metody badawcze o charakterze jakościowym, a mianowicie metodę analizy porównawczej i studium przypadku. Wykorzystanie różnych metod uzasadnia się złożoną, wieloaspektową rzeczywistością, co sprzyja rzetelności badań, trafności wnioskowania oraz weryfikacji zebranych informacji, dając możliwość spojrzenia na dane zjawisko z wielu punktów widzenia.

Analiza porównawcza umożliwiła wyłonienie wskaźników najbardziej adekwatnych do oceny nasilenia wybranych cech przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich. Penc [1997, s. 23-24] definiuje tę metodę jako technikę rozpoznawania rodzaju elementów tworzących pewną całość na podstawie ich cech oraz ocenę sprawności funkcjonowania jako całości na tle przyjętego wzorca. Porównania polegają na stwierdzeniu istnienia lub braku takich samych cech lub ich nasilenia. Przeprowadzona analiza porównawcza opierała się na autorskim rankingu cech poszczególnych form przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich. Wyszczególniono następujące cechy, którymi może się charakteryzować ta przedsiębiorczość, a mianowicie:

- udział walorów środowiska naturalnego;
- związki z uprawą roli;
- związki z hodowlą zwierząt;
- wykorzystanie dorobku kulturowego regionu;
- programy edukacyjne.

Porównań dokonano z zastosowaniem trzystopniowej skali: silne powiązania, powiązania na średnim poziomie i brak powiązań. Ponadto podano przykład (studium

przypadku) przedsiębiorstwa turystycznego, które spełnia większość cech zastosowanych w rankingu. Ranking został przeprowadzony przez autorów w oparciu o dostępną wiedzę literaturową oraz doświadczenie eksperckie.

Drugą zastosowaną metodą było studium przypadku (case studies), która ma charakter empiryczny i może opierać się na analizie danych, obserwacjach, wywiadach, ankietowaniu czy dokumentach danej organizacji oraz na danych wtórnych. Studium przypadku to szczegółowy opis rzeczywistego zjawiska gospodarczego [Grzegorzczuk, 2015, s. 9-16]. Metoda kładzie nacisk na pogłębienie wiedzy w danym kontekście sytuacyjnym i ma postać opisową. Przedstawione studium przypadku zawiera praktyczne wskazówki dla osób zarządzających przedsiębiorstwami turystycznymi na obszarach wiejskich.

Obie zastosowane metody pozwoliły na przeprowadzenie badań, których wyniki przedstawiono w kolejnym rozdziale.

3. Wyniki badań

3.1. Analiza porównawcza form przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich

Podstawą przeprowadzenia badań była sformułowanie założeń do analizy porównawczej, co zostało przedstawione powyżej. Wyniki badań zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tab. 1. Porównanie cech poszczególnych form przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich

Lp.	Forma przedsiębiorczości turystycznej	Udział walorów środowiska naturalnego	Związki z uprawą roli	Związki z hodowlą zwierząt	Wykorzystanie dorobku kulturowego regionu	Programy edukacyjne
1	Gospodarstwa agroturystyczne	Walory środowiskowe stanowią główny cel wyjazdu	Uprawa roli	Hodowla zwierząt	Jako atrakcja dodatkowa	Brak powiązań
2	Gospodarstwa agroekoturystyczne	Walory środowiskowe stanowią główny cel wyjazdu	Ekologiczna uprawa roli	Ekologiczna hodowla zwierząt	Jako atrakcja dodatkowa	Brak powiązań
3	Gospodarstwa etnoturystyczne	Jako atrakcja dodatkowa	Jako atrakcja dodatkowa	Jako atrakcja dodatkowa	Prezentacja dorobku	Zapoznające z dziedzictwem kulturowym regionu

					kulturo- wego re- gionu	
4	Turystyka zdrowotna na obszarach wiejskich	Jako atrakcja dodatkowa	Brak powiązań	Brak powiązań	Brak powiązań	Usprawniające fizycznie, psy- chiczne i spo- łecznie+
5	Enotourism	Niewielki	Uprawa winorośli	Brak powiązań	Jako atrak- cja dodat- kowa	Brak powiązań
6	Sylwanoturystyka	Wykorzysta- nie walorów terenów le- śnych	Brak powiązań	Brak powiązań	Jako atrak- cja dodat- kowa	Brak powiązań
7	Działalność kół gospodyń wiejskich	Brak powiązań	Brak powiązań	Brak powiązań	Kultywowa- nie dorobku kulturo- wego re- gionu	Liczne pro- gramy eduka- cyjne

Legenda: **Silne powiązania**, **powiązania na średnim poziomie**, **brak powiązań**

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki przedstawione w tabeli pokazują znaczną heterogeniczność przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich. Przede wszystkim widoczna jest kreatywność działań właścicieli a także wykorzystanie walorów środowiskowych, na których częstokroć opiera się dana forma przedsiębiorczości. Za główne formy przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich należy uznać agroturystykę. Agroturystyka obejmuje zakres działań turystycznych w czynnym gospodarstwie rolnym [Roszkowska, 2010, s. 45] i pełni funkcję wypoczynkową, zdrowotno-rekreacyjną, poznawczo-edukacyjną, wychowawczą, ekonomiczną, urbanizacyjną (miejscotwórczą) [Sznajder i Przezbórska, 2006, s. 192]. Jej rozwój możliwy jest przy zachowaniu walorów przyrodniczych oraz krajobrazowych, które stanowią główny cel wyjazdu na tereny wiejskie [Roszkowska-Mądra i Roman, 2015, s. 263]. Działalność agroturystyczna funkcjonuje w oparciu o infrastrukturę agroturystyczną, która jest podstawowym czynnikiem rozwoju usług świadczonych w gospodarstwie rolnym [Niedziółka, 2010, s. 220]. Jest to popularna forma turystyki i rodzaj działalności na wsi, a jej specyfiką jest oferowanie usług turystycznych w środowisku wiejskim, ściśle powiązonym z rolnictwem. Niekiedy działalność agroturystyczna zaczyna dominować nad produkcją rolną, a czasami całkowicie ją wypiera [Roman i Niedziółka, 2017, s. 5]. W literaturze przedmiotu można odnaleźć liczne definicje

agroturystyki. Łączy je wszystkie jeden element, jakim jest wypoczynek w obrębie czynnego gospodarstwa rolnego.

Stosunkowo nieliczne publikacje i badania dotyczą bardzo obiecującej formie turystyki leśnej, zwanej sylwanoturystyką. Sylwanoturystyka związana jest z rozwojem ruchu turystycznego na obszarach leśnych. Las, poza funkcjami gospodarczymi, pełni również funkcje pozaprodukcyjne, w tym zdrowotne, turystyczne, rekreacyjne, edukacyjne i wiele innych bezpośrednio związanych z wypoczynkiem i rekreacją [Jalinik, 2016, s. 315].

Najbardziej zbliżonymi do siebie formami przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, pod kątem występujących cech charakterystycznych, są gospodarstwa agroturystyczne i agroekoturystyczne. W obu przypadkach, turysta odwiedzający takie miejsce, może liczyć na wypoczynek w czynnym gospodarstwie rolnym z taką różnicą, że w gospodarstwach agroekoturystycznych o wiele większy nacisk kładziony jest na ochronę środowiska naturalnego i ekologiczną produkcję zdrowej żywności niż w gospodarstwach agroturystycznych. Zbliżoną formą przedsiębiorczości do agroturystyki i agroekoturystyki stanowią gospodarstwa etnoturystyczne. Są one ukierunkowane na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego danego regionu, danej społeczności, a uprawa rolna i hodowla zwierząt, jeżeli w ogóle występuje, stanowi jedynie dodatkową atrakcję. Natomiast enoturizm, może zostać powiązany z ww. formami przedsiębiorczości turystycznej jedynie poprzez uprawę roli (winorośli), gdyż jego główną cechą charakterystyczną jest oferowanie turystom degustacji wytwarzanego w obrębie danego gospodarstwa wina.

Odmienne cechy, od wymienionych powyżej, wykazuje sylwanoturystyka, nie mająca powiązań z uprawą roli i hodowlą zwierzęcą, upatrując swój potencjał w wykorzystaniu walorów terenów leśnych oraz turystyka zdrowotna na obszarach wiejskich, której głównymi celem jest ukierunkowanie na usprawnienie organizmu poprzez różnorodne programy terapii zajęciowej.

Ciekawy przykład w przedstawionym zestawieniu stanowią Koła Gospodyń wiejskich. Jest to jedyna forma przedsiębiorczości, która nie jest ukierunkowana na turystów, a na mieszkanki obszarów wiejskich. Jej głównymi cechami (zbieżnymi co do kierunku z gospodarstwami etnoturystycznymi) jest kultywowanie dorobku kulturowego regionu i szeroko pojęta edukacja.

3.2. Studium przypadku

Przykładem przedsiębiorczości turystycznej i współpracy na obszarach wiejskich w zakresie rozwoju kreatywności są działania podejmowane przez mieszkańców wsi Okopy w gminie Suchowola. Przedsiębiorstwo spełnia większość cech zastosowanych w rankingu, a mianowicie:

- udział walorów środowiska naturalnego – w dużym stopniu (silne powiązania);
- związki z uprawą roli – w niewielkim stopniu;
- związki z hodowlą zwierząt – brak powiązań;
- wykorzystanie dorobku kulturowego regionu – w dużym stopniu (silne powiązania);
- programy edukacyjne – w dużym stopniu (silne powiązania).

Liderem tego przedsięwzięcia są Wiejskie Domy Pracy Twórczej „Uroczanka” dr Antoni ROMAN. W ich pomieszczeniach znajduje się dokumentacja klastra i zaplecze naukowobadawcze. Z punktu widzenia materialnego stanowią one kompleks budynków, w których realizowany jest program edukacji kulturowej, w tym zdrowotnej. Należą do nich [Roman, 2016, s. 47-49]:

- Dom Wśród Modrzewi z 1853, w którym znajduje się recepcja i punkt informacji turystycznej;
- Stodoła z 1930, w której odbywają się warsztaty i szkolenia;
- Stary Dom z 1830, stanowiący bazę noclegową;
- Chata Swojskich Smaków, w którym odkrywa się tajniki tradycyjnej, lokalnej kuchni kresowej;
- Dom Rzemiosła Dawnego z 1912;
- Antkowa Kuźnia;
- Dom Dzieła Artystycznego z 1935;
- Słowińska Chata Zdrowia i Urody „Samotnia Zielarza” połączona z „Banią Kresową” z 1853.

Inicjatywa klastrowa ma na celu wsparcie rozwoju i podniesienie konkurencyjności agroturystyki poprzez angażowanie gospodarstw działających na terenie gminy Suchowola, przy wsparciu terenowych władz samorządowych, miejscowych podmiotów gospodarczych, wyższych uczelni i organizacji pozarządowych. Za całokształt pracy turystycznej, w tym turystyki wiejskiej Wiejskie Domy Pracy Twórczej „Uroczanka” Antoni ROMAN zostały odznaczone wieloma nagrodami i wyróżnieniami [Roman, 2016, s. 50].

Powyższy przykład dobrych praktyk pokazuje kreatywność i szeroki zakres możliwości realizacji przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich.

4. Dyskusja wyników

Podjęcie dyskusji odnoszącej się do uzyskanych wyników badań stanowi interesujące wyzwanie intelektualne ze względu na znaczące zróżnicowanie i stosunkowo szeroki zakres omawianej tematyki. Można tu dyskutować różne cechy, które

charakteryzują turystyczną przedsiębiorczość na obszarach wiejskich. Niewątpliwie należy zgodzić się z opinią Elena i in. [2015], że przedsiębiorczość ta ma przede wszystkim charakter lokalny. Ponadto, co widać w tabeli 1, wpływa również na kreatywność, co powinno prowadzić do rozwoju regionalnego [Harpa, 2017, s. 968]. Dyskusyjne jest natomiast stwierdzenie, że przedsiębiorczość turystyczna postrzegana jest jako niezbędny czynnik wzrostu gospodarczego [Ribeiro-Soriano, 2017, s. 1], gdyż potwierdzenie tego stwierdzenia wymagałoby od autorów głębszych badań ilościowych. Na pewno należy zgodzić się z opinią, że wieś ma duży potencjał nie tylko w zakresie produkcji rolnej, ale także rozwoju turystyki, przedsiębiorczości i aktywności zawodowej ludności [Mura i Kljucnikov, 2018, s. 287], co pokazało studium przypadku. Można się także pokusić o podsumowujący wniosek, zgodny z opinią Utami [i inni, 2023, s. 2], że turystyka jest jednym z sektorów, który może przyczynić się do poprawy i utrzymania jakości życia na obszarach wiejskich.

Podsumowanie

W poszukiwaniu źródeł rozwoju, uzyskania przewagi na rynku, osiągania i utrzymania wzrostu konkurencyjności podmiotów turystyki wiejskiej, kluczowe znaczenie ma przedsiębiorczość. Jest ona podstawowym elementem rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich, stanowiącym szansę dla poprawy warunków życia w wymiarze ekonomicznym i społecznym. W rozwoju przedsiębiorczości, obok małych rodzinnych firm (np. sklepów) kluczowe znaczenie ma również turystyka. Obecna jest ona w wielu formach na obszarach wiejskich, od agroturystyki i agroekoturystyki, przez etnoturystykę, aż po turystykę zdrowotną i sylwanoturystykę.

Podstawą prowadzenia działalności w obszarze turystyki wiejskiej jest przedsiębiorczość osób w nią zaangażowanych. Stanowi to podstawę rozwoju i utrzymania wysokiej pozycji konkurencyjnej na rynku turystycznym. Przedsiębiorczości rozumianej jako umiejętność odnajdywania szans na rynku, skłonność do podejmowania ryzyka, innowacyjność oraz zdolność do planowania i finalizowania przedsięwzięć.

Porównanie cech poszczególnych form przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich wykazały znaczną ich heterogeniczność. Uwypuklona została kreatywność działań właścicieli, a także wykorzystanie walorów środowiskowych, na których często opiera się dana forma przedsiębiorczości. Omawiany przykład Kłastera Okopskiego pokazuje kreatywność i szeroki zakres możliwości realizacji przedsiębiorczości turystycznej na obszarach wiejskich. Podmioty wchodzące w jego skład są względem siebie autonomiczne, a ich działania mają charakter kooperacyjny. Ponadto, ze względu na prawną odrębność, konkurują one na płaszczyźnie tworzenia i oferowania produktu turystycznego w ramach posiadanych zasobów i możliwości.

ORCID iD

Robert Kosiński: <https://orcid.org/0000-0001-9879-7094>

Elżbieta Szymańska: <https://orcid.org/0000-0002-5678-6263>

Literatura

1. Cieślik J. (2006), *Przedsiębiorczość dla ambitnych*. Jak uruchomić własny biznes? Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
2. Czerwiński J. (2015), *Podstawy turystyki*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.
3. Drzewiecki M. (1997), *Agroturystyka*, Instytut Wydawniczy „Świadectwo”, Bydgoszcz.
4. Elena, H., Sorina, M., Rus, D. (2015), *A predictive model of innovation in rural entrepreneurship*, *Procedia Technology*, 19, 471-478.
5. Galvão, A., Ferreira, J.J. and Marques, C. (2018), *Entrepreneurship education and training as facilitators of regional development: A systematic literature review*, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 25(1), pp. 17-40.
6. Gaworecki W.W. (2010), *Turystyka*, PWE, Warszawa.
7. Grzegorzczak W., *Studium przypadku jako metoda badawcza i dydaktyczna w naukach o zarządzaniu* [w:] *Wybrane problemy zarządzania i finansów. Studia przypadków*, W. Grzegorzczak (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, s. 9-16.
8. Harpa E. (2017), *Macroeconomic Analysis of the Competitive Factors which Influence Innovation in Rural Entrepreneurship*, *Procedia Engineering*, 181, pp. 965-968.
9. Jalinik M (2016), *Możliwości rozwoju sylwanoturystyki na obszarze Puszczy Białowieskiej*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 1(33), s. 313-322.
10. Jalinik M. (2016), *Nazewnictwo w agroturystyce*, w: Jęczmyk A., Uglis J., Maćkowiak M. (red.), *Turystyka wiejska. Zagadnienia ekonomiczne i marketingowe*, Wydawnictwo Wieś Jutra Sp. z o. o., Poznań, s. 63-70.
11. Jaremczuk K. (2003), *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Naukowe PWSzZ, Tarnobrzeg.
12. Jesiotr K., Szymańska E. (2016), *Enotourism – A New Profitable Business? Poland's Case*, *Business Challenges in the Changing Economics Landscape*, 2/1.
13. *Proceedings of the 14th Eurasia Business and Economics Society Conference*, p. 411-421.
14. Kiniorska I., Wrońska-Kiczor J. (2016), *Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju terenów wiejskich województwa świętokrzyskiego*, *Przedsiębiorczość Edukacja*, 12, s. 36-51.

15. Kosiński R. (2022), *Produkty turystyki zdrowotnej na wsi jako komplementarny lub substytucyjny zasób w państwowym systemie ochrony zdrowia*, w: Roman A. i inni (red.), *Instytucjonalne i przedsiębiorcze formy wypoczynku w czasie wolnym od pracy w ramach turystyki na wsi w okresie pandemii koronawirusa SARS CoV2 i innych czynników pozaekonomicznych*, Wydawnictwo Towarzystwa Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku, Białystok, s. 534-558.
16. Krzysztofik M. (2017), *Problematyka prawna pojęcia obszaru wiejskiego*, *Studia Iuridica Lublinensia*, XXVI(1), s. 299-314.
17. Krzyżanowska K. (2010), *Wstęp*, w: Krzyżanowska K. (red.), *Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich. Stan i perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 5-6.
18. Lane B., Kastenholtz E. (2015), *Rural tourism: the evolution of practice and research approaches – towards a new generation concept?*, *Journal of Sustainable Tourism*, 23(8-9), pp. 1133-1156.
19. Lienau C. (1995), *Die Siedlungen des ländlichen Raums*, Braunschweig.
20. Lisowska K., Łojko M. (2022), *Koła gospodyń wiejskich jako przestrzeń do rozwoju edukacji i przedsiębiorczości społecznej opartej na tradycji lokalnej na Warmii i Mazurach*, *Przedsiębiorczość Edukacja*, 18(2), s. 82-97.
21. *Lokalne, regionalne i tradycyjne szansą dla Kół Gospodyń Wiejskich II, Poradnik dla Kół Gospodyń Wiejskich* (2020), Europejski fundusz Rozwoju Wsi Polskiej.
22. MacCannell D. (2005), *Turysta. Nowa teoria klasy próżniaczej*, Wydawnictwo MUZA, Warszawa.
23. Majewski J. (2010), *Wiejskość jako rdzeń produktu turystycznego – użyteczność podejść geograficznego i ekonomicznego*, *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia* 9(4) 2010, s. 287-294.
24. Makiela Z. (2008), *Przedsiębiorczość regionalna*, Difin, Warszawa.
25. Martinez J. (2010), *Pojęcie „obszar wiejski” jako odpowiedź na wielofunkcyjność przyszłej działalności rolniczej*, *Przegląd Prawa Rolnego*, 2, s. 47-62.
26. Meyer B. (red.) (2004), *Wybrane aspekty ruchu turystycznego*, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
27. Moczydłowska J.M., Szydło J., Pejić S. (2020), *Conditioning of Entrepreneurial Attitudes in the Perception of Polish, Ukrainian and Belarusian Students*, [w:] *Education excellence and innovation management, a 2025 Vision to sustain economic development during global challenges: Proceedings of the 35th International Business Information Management Association Conference*, Khalid S. Soliman (ed.), Seville, Spain, pp. 464-479.
28. Mura, L., Kljucnikov, A. (2018). *Small Businesses in Rural Tourism and Agrotourism: Study from Slovakia*, *Economics and Sociology*, 11(3), pp. 286-300.

29. Nagaraju, L.G., Chandrashekara, B. (2014). *Rural Tourism and Rural Development in India*, International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies, III, pp. 58-69.
30. Niedziółka A. (2010), *Uwarunkowania rozwoju infrastruktury agroturystycznej na przykładzie powiatu Nowosadzkiego*, Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich/Infrastructure and Ecology of Rural Areas, s. 219-230.
31. *Obszary wiejskie w Polsce w 2020 r.* (2022), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, Olsztyn.
32. Penc J., *Leksykon biznesu*, AW Placet, Warszawa 1997.
33. Ribeiro-Soriano D. (2017), *Small business and entrepreneurship: their role in economic and social development*, Entrepreneurship & Regional Development, 29(1-2), pp. 1-3.
34. Roman A. (2016), *Kultura, kreatywności i przedsiębiorczości w turystyce wiejskiej*, w: Roman A. (red.), *Kreatywność i przedsiębiorczość w ergoterapii i kulturoterapii a turystyka zdrowotna na wsi*, Wydawnictwo Niepublicznej Placówki Doskonalenia Nauczycieli „Edukacja, Wychowanie i Bezpieczeństwo” przy Towarzystwie Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku, Białystok 2016, s. 33-52.
35. Roman A. (2017), *Rodzaje turystyki wiejskiej*, w: Roman A. (red.), *Kreatywność i przedsiębiorczość w socjoterapii i przyrpdpterapii a turystyka zdrowotna na wsi*, Wydawnictwo Niepublicznej Placówki Doskonalenia Nauczycieli „Edukacja, Wychowanie i Bezpieczeństwo” przy Towarzystwie Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku, Białystok, s. 36-65.
36. Roman A. (2018), *Trendy w rozwoju turystyki*, w: Roman A (red.), *Kapitał ludzki w terapii zajęciowej a turystyka zdrowotna na wsi i obszarach leśnych*, Wydawnictwo Niepublicznej Placówki Doskonalenia Nauczycieli „Edukacja, Wychowanie i Bezpieczeństwo” przy Towarzystwie Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku, Białystok, s. 9-28.
37. Roman A. (2022), *Istota procesów innowacyjnych w turystyce zdrowotnej na wsi i terenach leśnych*, w: Roman A. i inni, *Instytucjonalne i przedsiębiorcze formy wypoczynku w czasie wolnym od pracy w ramach turystyki na wsi w okresie pandemii koronawirusa SARS CoV2 i innych czynników pozaekonomicznych*, Wydawnictwo Towarzystwa Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku, Białystok, s. 269-287.
38. Roman A., Płatonienko E., Misztalewski K. (2018), *Przesłanki podejmowania działalności turystycznej na wsi i obszarach leśnych oraz motywy podróżowania na te tereny*, w: Roman A. (red.), *Kapitał ludzki w terapii zajęciowej a turystyka zdrowotna na wsi i obszarach leśnych*, Wydawnictwo Niepublicznej Placówki Doskonalenia Nauczycieli „Edukacja, Wychowanie i Bezpieczeństwo” przy Towarzystwie Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku, Białystok, s. 50-73.

39. Roman A., Sawoško K., Żendzian J.G., Niesterek P. (2018), *Motywy podróżowania na pograniczu polsko-białoruskim*, w: Sialverstava S. i in. (red.), *Promocja turystyki na pograniczu polsko-białoruskim*, Wydawnictwo Niepublicznej Placówki Doskonalenia Nauczycieli „Edukacja, Wychowanie i Bezpieczeństwo” przy Towarzystwie Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku, Białystok, s. 171-188.
40. Roman M., Niedziółka A. (2017), *Agroturystyka jako forma przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
41. Roman M., Roman A. (2015), *Funkcjonowanie agroturystyki w oparciu o teorię ekonomii*, w: Roszkowska-Mądra B., Roman M. (red.), *Współczesne problemy rozwoju turystyki w ujęciu regionalnym*, Wydawnictwo Polskie Towarzystwo Ekonomiczne Oddział w Białymstoku, Białystok, s. 8-27.
42. Roman M., Roman A. (2016), *Metody i techniki stosowane podczas zajęć terapeutycznych w turystyce zdrowotnej na wsi*, w: Roman A. i Roman M. (red.), *Terapia zajęciowa jako innowacyjna forma turystyki zdrowotnej na wsi*, Wydawnictwo Niepublicznej Placówki Doskonalenia Nauczycieli „Edukacja, Wychowanie i Bezpieczeństwo” przy Towarzystwie Zapobiegania Tonięciom i Ratowania Tonących w Białymstoku, Białystok, s. 41-64.
43. Roszkowska-Mądra B. (2010), *Obszary wiejskie o niekorzystnych warunkach gospodarowania w aspekcie ich zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
44. Sawicki D. (2016), *Przestrzenne i funkcjonalne podejście do klasyfikacji turystyki na obszarach wiejskich*, w: Jęczyk A., Uglis J., Maćkowiak M. (red.), *Turystyka wiejska. Zagadnienia ekonomiczne i marketingowe*, Wydawnictwo Wieś Jutra, Poznań, s. 71-85.
45. Saxena G., Ilbery B. (2010), *Developing integrated rural tourism: Actor practices in the English/Welsh border*, *Journal of Rural Studies*, 26(3), pp. 260-271.
46. Schumpeter J. A. (1934), *The Theory of Economic Development*, Cambridge MA, Harvard University Press.
47. Sikora J. (2012), *Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
48. Spychalski G., (2006) *Model regionalny zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, w: Adamowicz M. (red.), *Zrównoważony i trwały rozwój wsi i rolnictwa*, Warszawa, s. 27-38.
49. Sznajder M., Przezbórska L. (2006), *Agroturystyka*, PWE, Warszawa.
50. Schwichtenberg, A. (1998), *Pojmowanie turystyki wiejskiej w Polsce i na świecie*, *Turyzm*, 8(1), 29-37.
51. Szymanska E. (2022), *Problems of Tourist Mobility in Remote Areas of Natural Value-The Case of the Hajnowka Poviát in Poland and the Zaoneshye Region in Russia*, *Economies*, 10(9), 212.

52. Szymańska E. (2023), *Mobility Innovations in Peripheral Areas*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok, 2023.
53. Szymańska E., (2021), *Innowacyjne Przedsiębiorstwo Usługowe*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
54. Szymańska E., Kołoszko-Chomentowska Z. (2022), *Sustainable Innovative Mobility Solutions Preferred by Inhabitants of Rural Areas—The Case of Lithuania and Poland*, *Sustainability*, 14(11), 6603.
55. Szymańska E., Panfiluk E., Kiryluk H. (2021), *Innovative solutions for the development of sustainable transport and improvement of the tourist accessibility of peripheral areas. Case of the Białowieża Forest Region*, *Sustainability*, 13(4), 2381, s. 1-23.
56. Utami D.D., Dhewanto W., Lestari Y.D. (2023), *Rural tourism entrepreneurship success factors for sustainable tourism village: Evidence from Indonesia*, *Cogent Business & Management*, 10(1), pp. 1-21.
57. Wach K. (2015), *Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego: przegląd literatury*, *Przedsiębiorczość Edukacja*, 11, s. 24-36.
58. Woźniczko M., Jędrusiak T. (2012), *Wioski entograficzne przyszłości zachowania dziedzictwa kulturowego w turystyce na świecie*, w: Włodarczyka B. i Krakowiak B. (red.), *Kultura i turystyka wspólne korzenie*, Wydawnictwo Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Łódzkiego, Łódź, s. 139-156.
59. Zaremba W. (2008) *Rozwój obszarów wiejskich jako problem badawczy*, w: Kożuch A., Zaremba W. (red.), *Zarządzanie finansami lokalnymi a rozwój obszarów wiejskich*, Kraków, s. 36-57.

Tourism entrepreneurship in rural areas in the light of qualitative research

Abstract

The decline in farm income resulted in the search for alternative sources of income in rural areas. Entrepreneurship has become an important factor in the economic development of rural areas, constituting an opportunity to improve living conditions not only economically but also socially. Tourism in rural areas is important in the development of entrepreneurship, e.g. agritourism, agroecotourism, ethnotourism, health tourism and forest tourism. The article presents a review of the literature on defining rural areas, rural tourism and forms of tourism entrepreneurship. The presented research uses two qualitative research methods: the comparative analysis method and the case study. The comparative analysis

was based on the author's ranking of the features of individual forms of tourism entrepreneurship in rural areas. The case study concerned tourism entrepreneurship and cooperation undertaken by the inhabitants of the village of Okopy in the Suchowola commune as part of the Okopy Cluster.

Key words

entrepreneurship, agritourism, agroecotourism, ethnotourism, forest tourism